

КАНОНІЧНЕ ПРАВО СХІДНИХ ЦЕРКОВ

прот. Річард Горбань

*Івано-Франківський богословський університет
імені св. Івана Золотоустого*

Правовий статус належності особи до Церкви свого права та питання її зміни

Проблематика східного канонічного права становить на сьогодні найбільш нагальну для опрацювання сферу церковного життя. Однією із таких сфер церковного права слід вважати належне розуміння поняття Церкви *sui iuris* та з'ясування норм приписання, належності та можливості їх зміни. В Церкві, зокрема українській, відчувається брак докладного з'ясування термінології канонічного права, самих канонів, а звідси і практичного застосування норм права в житті Церкви.

Актуальність теми дослідження зумовлена насамперед відсутністю належного, повного і всебічного опрацювання зазначеної проблематики та потребами самих вірних, які бажають повернутись до релігійного коріння своїх батьків, родичів, належачи в даний момент до іншої Церкви чи обряду. Зокрема, така ситуація дуже актуальна для українського суспільства, де тісно переплетені та співіснують різні обряди, національності, традиції. Сучасний стан церковного законодавства і каноністики як науки (окремої дисципліни) вимагає опрацювання саме цієї проблематики, щоб дати конкретні поради та вказівки особам, які мають намір змінити належність до певної Церкви свого права, а відповідно й до обряду, в рамках католицької спільноти.

Предметом нашого дослідження є історичні та актуально зобов'язуючі норми церковного законодавства в сфері понять Церкви *sui iuris* і обряду, приписання і належності до них, а також можливості та умови їх зміни.

Об'єктом дослідження є правовий статус вірного в Католицькій Церкві, конкретні ситуації та життєві обставини, які зумовлюють і дозволяють йому змінити належність до тієї чи іншої Церкви свого права, обряду, а також умови, які ставить Католицька Церква у таких випадках.

Метою даної статті є представлення основних юридичних норм Католицької Церкви, а саме – Кодексу Канонічного Права 1983 року та Кодексу Канонів Східних Церков 1990 року, які вичерпно регулюють проблематику належності до Церкви *sui iuris* та її зміни. Ґрунтовно проведений аналіз обох кодексів дозволив нам віднайти різницю між законодавством Східних Церков і Західної Церкви та синтезовано виразити цілісність проблематики для її практичного застосування в церковній юриспруденції щодо фахових порад спеціалістів у цьому питанні.

Для реалізації поставленої мети визначено дослідницькі завдання, які полягають у комплексному підході до аналізу, видобутті сенсу церковних норм, їх обґрунтуванні та представленні усіх можливостей практичного застосування зазначеної проблематики в конкретних життєвих ситуаціях.

Опираючись на сучасне церковне законодавство, у статті розглянуто передовсім ті канони, які безпосередньо стосуються проблематики належності до обряду та її зміни з одночасним підкресленням різниць між обома кодексами церковного права.

Зазначимо, що східне канонічне право як наука ще недостатньо розвинуло і представило означену проблематику, існують лише загальні, фрагментарні

опрацювання стосовно вищевказаних питань. Запропонована тема, як і питання, з нею пов'язані, до сьогодні лише частково порушено в існуючих канонічних публікаціях.

У попередніх церковних правових нормах для Східних Католицьких Церков, які були видані папою Пієм XII, визначено окремі східні обряди. Так, у каноні 303 в розділі під назвою «Про значення термінів» східні обряди були названі автономними¹. Однак цей кодекс поняття «Церква» і «обряд» поєднує в одне, і ці терміни навіть рівнозначні². Розмежування згаданих понять не знаходимо і в документах II Ватиканського Собору, тут виразно підкреслюється їх тотожність. Перший розділ Декрету про Східні Католицькі Церкви отримав назву «Партикулярні Церкви або обряди», тобто назва і зміст документа цілковито ототожнюють партикулярну Церкву з обрядом³. Після тривалих дискусій 19-31 січня 1976 року другій групі Папської Комісії у справах приготування Східного Кодексу Канонічного Права, яка працювала над питанням церковних обрядів, рекомендовано опрацювати питання докладного розрізнення обряду і партикулярної Церкви та подати в майбутньому кодексі стисле визначення цих двох термінів. Результатом цих постанов стало створення проекту схеми майбутнього канону, в якому в двох параграфах подано два конкретні визначення: в першому – обряду, в другому – партикулярної Церкви. З метою дотримання постанов Декрету про Східні католицькі Церкви в проекті 28 канону ККСЦ застосовано термін «Церква *sui iuris*» і відкинуто назву «партикулярна Церква», яку використовував зобов'язуючий тоді Кодекс Канонічного Права (латинський).

Однак саме термін «партикулярна Церква» своєю назвою та значенням глибоко торкнувся проблеми католицької еклезіології. Традиційна еклезіологія, особливо західна, бачила Церкву як монолітну структуру з дворівневою владою: на вищому рівні знаходиться найвища влада, яку мали Вселенський Собор і папа, з метою управління вселенською Церквою, а на нижчому рівні – влада єпископа, який управляв єпархією⁴. В такій церковній структурі Католицької Церкви не передбачалось місця для патріаршої влади. Тому II Ватиканський Собор, відновлюючи церковне життя та церковні інституції, увів ще один ступінь влади, який відповідає юридичній особі патріарха згідно з давньою церковною моделлю правового управління:

- 1) вищий ступінь займає найвища влада, що управляє всією Церквою;
- 2) середній рівень займає глава автономної Церкви (*Ecclesia sui iuris*);
- 3) на нижчому рівні знаходиться ієрарх, який управляє меншою церковною спільнотою⁵.

Та водночас виникла нова проблема: питання термінології, яка стосується не лише Церкви «середнього рівня», але й «нижчого»⁶. Дискусії на цю тему припинились лише після прийняття латинською Церквою у 1983 році нового Кодексу Канонічного Права, де в каноні 368 дієцезію (єпархію) названо «партикулярною Церквою». З цієї ж причини Папська Комісія у справах приготування східного канонічного права для окреслення поняття Східних Церков раз і назавжди відкинула назву «партикулярна Церква» й повернулася до раніше застосовуваного нею терміна «Церква власного права» (*Ecclesia sui iuris*)⁷, який, використовуючи грецьку термінологію, перекладено як «автономна Церква»⁸.

Католицька спільнота досить численна, об'єднує багато окремих, помісних Церков, що перебувають в єдності з Престолом ап. Петра, та щоб усе належно функціонувало, були зрозумілими їх статус і статус кожного із вірних, необхідно керуватись відповідними нормами церковного законодавства. Це допомогло б утримувати проголошену II Ватиканським Собором «єдність у багатоманітності». Сьогодні є багато помісних Католицьких Церков, кожна з яких має своїх вірних,

береже свої традиції, духовну, літургічну, дисциплінарну спадщину, але усі вони керуються одними правовими нормами, які, зокрема, регулюють питання належності до конкретної Церкви та можливостей зміни належності. Таке компетентна церковна влада допускає з огляду на духовне добро кожного вірного, водночас із пошануванням традиції, практик і спадщини кожної Церкви свого права.

Поняття «обряд» і «Партикулярна Церква» в правовому значенні

Єпархіальна спільнота, тобто частина Божого народу, згуртована єпископом (при співпраці священників) в Святому Дусі за допомогою проповідання Слова Божого і відправи Євхаристії («per Evangelium et Eucharistiam in Spiritu Sancto»), є партикулярною Церквою, і в кожній з них «присутня і діє Одна, Свята, Католицька й Апостольська Церква Христова». Вони сформовані «на взірець вселенської Церкви», в них існує і з них складається «одна католицька Церква»⁹, і то за умови, що їх єпископи перебувають в єдності з єпископом Риму.

Поєднані в органічний і впорядкований спосіб церковні спільноти мають власний правовий устрій, наприклад, східні християни мають одружене духовенство, свої літургічні звичаї, відрізняються від інших літургічним одягом, обрядами, правилами здійснювання св. таїнств, мають власну духовну традицію.

Церква є духовною, містичною дійсністю, яка має земний вимір, хоча й не була заснована як правовий інститут. Вселенська Церква знаходить свій конкретний вираз у:

1) Католицьких Церквах, які існують на підставі власного права (*sui iuris*). Церков свого права є 24 (23 Східні Католицькі Церкви та одна Західна – Латинська), їх Іван Павло II в своєму листі «*Euntes in mundum*» називає автономними Церквами;

2) всіх християнських спільнотах, серед яких Східні некатолицькі Церкви мають перевагу перед іншими некатолицькими спільнотами, оскільки зберегли усі характерні риси Церкви, якій властиве повне вселенське церковне спілкування.

Згідно з канонами 27 ККСЦ Східні Католицькі Церкви можна окреслити як спільноти вірних, об'єднані ієрархією за нормами права, котрі найвища влада Церкви виразно або мовчки визнає Церквами свого права. Вони називаються в кодексі Церквами *sui iuris*¹⁰.

Католицькі Церкви, відрізняючись між собою обрядами, мають багато спільних характерних рис. Терміном «обряд» окреслюється специфічна постать традиції, яку зберігала конкретна автономна Церква¹¹.

Латинський кодекс 1983 року не подає визначення обряду. Його можна знайти лише в 28 каноні чинного Кодексу Канонів Східних Церков:

§1. Обряд є літургічним, богословським, духовним і дисциплінарним спадком – різним щодо культури та історичних обставин народів, який виявляється у способі практикування віри, властивому для кожної Церкви свого права.

§2. Обряди, про які йдеться в Кодексі, є ті, які походять з Олександрійської, Антіохійської, Вірменської, Халдейської і Константинопольської традицій, якщо не стверджено щось інше¹².

Структура Церков *sui iuris*

Існують 23 Східні Католицькі Церкви, кожна з яких має власну внутрішню структуру. Як було вже згадано, найповнішою є структура патріархальна. Католицьких патріарших Східних Церков є шість: Коптійський патріархат Олександрії олександрійського обряду; два патріархати Антіохії: Маронітський і

Сирійський, обидва західносирійського обряду, та Греко-мелхітський візантійського обряду; Халдейський, патріархат Вавилону халдейського або ж східносирійського обряду; Вірменський патріархат Кілікії вірменського обряду.

Існують чотири Церкви зі статусом верховного архієпископства: Українська, Сиро-Малабарська, Сиро-Маланкарська та Румунська Церкви. Перша з них була церковною провінцією, архієпископ-митрополит якої мав широкі повноваження. 23 грудня 1963 року Апостольська Столиця визнала Українську Церкву верховноархієпископською. Сиро-Малабарська Церква в Індії була піднесена до статусу верховного архієпископства Іваном Павлом II 16 грудня 1992 року. Сиро-Маланкарська Церква в Індії набула цього статусу в лютому 2005 року. Румунська Церква (східного обряду) 16 грудня 2005 року рішенням Святійшого Отця Бенедикта XVI піднесена до статусу верховного архієпископства.

Існують також Митрополічі Церкви *sui iuris*, тобто церковні округи, що мають певний ступінь автономії, яка реалізується «ad partem iuris» згідно з канонами 155-173 ККСЦ. Митрополічих Церков *sui iuris* є три: Ефіопська Церква александрійського обряду, Русинська (в США) візантійського обряду та Еритрея (Північна Африка) александрійського обряду.

Тепер згадаємо про Церкви візантійського обряду, правовий статус яких не відповідає жодній з трьох попередніх структур, які у східному кодексі названі «іншими Церквами *sui iuris*». У практиці це християнські східні спільноти, які управляються єпископом або ж і ні згідно з нормами східного права і безпосередньо підпорядковані владі єпископа Риму. Серед них Італо-албанська Церква, що складається з двох єпархій і одного екзархального монастиря. Ці три одиниці мають рівноцінний статус, тому між ними немає ієрархічних взаємовідносин, які дозволяли б вибрати главу, що відігравав би консолідуючу роль. Подібне маємо у випадку двох єпархій Словацької Церкви, одна з яких знаходиться в Словаччині, а інша – в Канаді.

Дві інші Церкви мають по дві єпархії зі столицями в місцевостях: одна в Угорщині, друга в Хорватії, розмір останньої охоплює територію цілої колишньої Югославії.

Грецька та Болгарська Церкви мають статус екзархатів, або ж апостольських вікаріатів, які управляються власними єпископами *nomine «Romani Pontificis»*.

Чотири останні спільноти управляються безпосередньо Апостольською Столицею за посередництвом апостольських візитаторів, або ж попросту делегатів Конгрегації для Східних Церков. До цих спільнот належать: росіяни в діаспорі, білоруси Білорусі і діаспори, албанці та македонці.

До окремих традицій та обрядів належить різна кількість Церков *sui iuris*:

до обрядів Антіохійської традиції:

- Маронітська (патріархат);
- Сирійська (патріархат);
- Сиро-Маланкарська (верховне архієпископство);

до обрядів Візантійської традиції:

- Албанська (інша Церква свого права);
- Білоруська (інша Церква свого права);
- Болгарська (інша Церква свого права);
- Грецька (інша Церква свого права);
- Італо-албанська (інша Церква свого права);
- Македонська (інша Церква свого права);

- Мелхітська (патріархат);
- Російська (інша Церква свого права);
- Румунська (верховне архієпископство);
- Русинська (митрополія *sui iuris*);
- Словацька (інша Церква свого права);
- Угорська (інша Церква свого права);
- Українська [Українська Греко-Католицька Церква] (верховне архієпископство);
- Хорватська (інша Церква свого права);

до обрядів Вірменської традиції:

- Вірменська (патріархат);

до Латинської традиції:

- Латинська [Римо-Католицька Церква] (патріархат);

до обрядів Александрійської традиції:

- Ефіопська (митрополія *sui iuris*);
- Коптійська (патріархат);
- Еритрея (митрополія *sui iuris*);

до обрядів Халдейської традиції:

- Сиро-Малабарська (верховне архієпископство);
- Халдейська (патріархат).

Існують ступені автономії церков *sui iuris*:

- Патріарші Церкви¹³ та Верховно-Архієпископські Церкви¹⁴. Їх характеризує найвищий ступінь автономії, за винятком деяких повноважень, які застережені папі;
- Митрополічі Церкви¹⁵, в яких папі належать патріарші права;
- інші Церкви *sui iuris*¹⁶ на чолі з єпископами або й ні, в яких папа має патріаршу та митрополічу владу.

Критерії визначення належності особи до Церкви *sui iuris*

Існують два критерії визначення належності до обряду: первинний і вторинний. Первинний – це хрещення, а вторинний – зміна первинного обряду на інший.

З моменту хрещення кожний вірний приймається до Церкви і стає її членом, юридично пов'язується з якоюсь Церквою та обрядом, визнаними найвищою владою Церкви¹⁷. Відповідь на питання, в який спосіб особа стає членом Церкви *sui iuris*, можна знайти в канонах 29-37 ККСЦ. Кодекс подає норми, згідно з якими вірні можуть бути приписані до конкретної Церкви *sui iuris*.

Урочисте хрещення як визначник належності до Церкви *sui iuris*

З прийняттям хрещення людина стає членом Церкви та отримує усі права та обов'язки повноправного члена. Прийняття цієї тайни для особи стає входженням у Христову Церкву¹⁸. Потрібно пам'ятати, що особу приймають не до якоїсь абстрактної спільноти людей, а до конкретної спільноти вірних, яка має своє вираження в помісній Церкві, тобто в конкретній Церкві *sui iuris*. Тому з прийняттям хрещення зав'язується вузол правового характеру, який стосується передовсім здобуття прав та обов'язків і належності до конкретної Церкви *sui iuris*.

Щоб бути прийнятим до Церкви, необхідно дотримуватись певних вимог. Хрещення повинно уділятися згідно з вимогами юридичних норм конкретної Церкви *sui iuris*, до якої приймається новий член, за умови, що Церква має власних правосильно висвячених священнослужителів, які можуть цю тайну уділити¹⁹.

Особа, що уділяє хрещення

Уділення хрещення належить до основних душпастирських функцій пароха, який може її делегувати іншому священику за умови, що він належить до того самого обряду. Священик іншого обряду може уділити тайни хрещення лише у випадку необхідності або ж з дозволу Апостольської Столиці.

Згідно з каноном 30 ККСЦ всі катехумени можуть вибрати будь-яку католицьку Церкву за умови, що їм виповнилося 14 років. У випадку наміру укласти подружній зв'язок з особою, яка належить до іншої Церкви *sui iuris* і обряду, є можливість вибрати лише обряд нареченої. Катехумен при виборі Церкви повинен керуватися критерієм, яка Церква та її обряд найбільше відповідають його культурі. Так, нехрещені діти східних некатолицьких християн повинні приписуватись не до Латинської Церкви, а до Східної Католицької Церкви, яка обрядово найбільш наближена до Церкви їх народу і культури²⁰. Латинський кодекс стверджує, що кожна особа, яка приступає до хрещення після 14 років життя, може добровільно вирішити, до якої Церкви хоче належати (Латинської або якоїсь Східної Католицької). Вона може прийняти хрещення і приписатись до будь-якої іншої Католицької Церкви *sui iuris*. У такому випадку з прийняттям хрещення буде належати до Церкви, яку вибрала²¹.

Дорослі та ті, хто вже не вважається за дитину, повинні самостійно виразити прагнення прийняти хрещення. Окрім цього, вимагаються також достатні знання правд віри, правдиве християнське життя та усвідомлення необхідності каяття за власні гріхи²². При прийнятті хрещення ці гріхи будуть відпущені через сам факт прийняття цього таїнства. Якщо особа перебуває в стані небезпеки смерті і в даний час не має змоги виразити прагнення прийняти хрещення, її можна охрестити у випадку, якщо знає правди віри і перед цим виразила чи виявляла бажання прийняти хрещення²³.

Згідно з ККСЦ кожен, кому виповнилося 14 років, має право на свій розсуд вибрати будь-яку Католицьку Церкву *sui iuris*, щоб вступити до неї через хрещення і бути прийнятим у члени цієї спільноти. Така особа може самостійно вирішити, прийняти хрещення у Східній чи Латинській Церкві будь-якого обряду. В цій ситуації не має значення обряд батьків. У цьому випадку потрібно, однак, взяти до уваги побажання Церкви щодо вибору Церкви *sui iuris*, яка найбільш відповідає культурі його народу²⁴.

У випадку хрещення дітей до 14 р. життя Східний Кодекс передбачає кілька ситуацій:

1. Якщо обоє батьків-католиків належать до тієї самої Церкви *sui iuris*, то дитина може прийняти хрещення і належати тільки до Церкви своїх батьків, це єдина й остаточна можливість. Це правило не підлягає зміні навіть тоді, коли батьки виражають бажання хрестити її в іншій Католицькій Церкві *sui iuris* або навіть коли таке хрещення вже відбулось. Належність дитини в такій ситуації абсолютно незалежна від волі батьків чи фактичного хрещення.

2. Якщо батьки-католики належать до різних Церков *sui iuris*, то існують дві можливості належності їх дітей. Обоє батьків можуть дійти між собою згоди, в якій Церкві (батька чи матері) хрестити дитину. Це може бути Церква і обряд батька або Церква і обряд матері, не має значення, яке рішення приймуть батьки. Якщо батьки не можуть дійти згоди в питанні належності їх дитини, то її хрестять

і записують до Церкви та обряду батька. В цій ситуації Східний Кодекс поширює рамки Західного Кодексу. Латинський Кодекс дозволяє обопільну згоду батьків на обряд матері лише тоді, коли мати належить до Латинської Церкви, а батько – до якоїсь зі Східних, але не навпаки. Східний Кодекс дозволяє батькам вибрати обряд матері навіть тоді, коли латинником є батько, а мати належить до східного обряду.

3. Якщо в подружжі до Католицької Церкви належить лише мати, то дитину хрестять у Церкві, до якої належить мати дитини. Перед укладенням мішаного подружжя та перед укладенням шлюбу з нехрещеною особою католицька сторона має обов'язок скласти обітницю, що діти, народжені у подружжі, будуть хрещені і виховані в католицькій вірі²⁵. Якщо мати є некатолицькою стороною, то застосовується загальне правило «успадкування» обряду та Церкви батька. Натомість, якщо некатоликом є батько, то дитина, незалежно від волі батька, належатиме до Церкви *sui iuris* матері. Це є безпосереднім наслідком передшлюбних зобов'язань наречених у мішаному подружжі. При хрещенні священнослужитель повинен записати, який варіант був застосований у конкретному випадку²⁶.

4. Дитина незаміжньої матері хреститься в Церкві та обряді матері. Цей випадок має застосування і в ситуації, коли хрестять дитину, батьки якої не брали шлюбу в Церкві, живуть у цивільних громадянських шлюбах або взагалі без жодного подружнього зв'язку чи живуть у не визнаних Католицькою Церквою подружніх зв'язках. Оскільки діти таких батьків не вважаються шлюбними, такі діти вважаються дітьми неодруженої матері.

5. Дитина, батьки якої не встановлені або не знані, приписується до Церкви і обряду осіб, які взяли її на виховання, тобто опікунів. Ця норма стосується також дитини, яку адаптували, тобто дитина прийомних батьків приписується до їх Церкви згідно з нормами, що регулюють ситуацію при звичайній ситуації біологічних батьків²⁷. Коли опікуни дитини змінюються, то автоматично змінюється й обряд дитини.

6. Дитина нехрещених батьків або хрещених не у Католицькій Церкві і якщо вони (батьки) не проти хрещення дитини в Католицькій Церкві й просять католицького священника про хрещення, з моменту хрещення буде приписана до Церкви особи або осіб, які зобов'язуються виховувати дитину в католицькій вірі. Під цими особами треба розуміти передовсім хресних батьків або родичів біологічних батьків. Тут також існують дві можливості:

- якщо дитина має менше 7 років, то вимагається, щоб хтось узяв на себе обов'язок її виховання в католицькій вірі, оскільки мусить існувати обґрунтована надія, що дитина продовжить своє християнське життя після хрещення. Також вимагається прохання або згода на такий крок хоча б одного з батьків дитини або її правових опікунів, якщо батьків немає²⁸. Це не вимагається, якщо дитина знаходиться в небезпеці смерті;

- якщо дитина має більше 7, але менше 14 років, то додатково вимагається бажання і прохання про хрещення від самої дитини²⁹.

Умови легального хрещення дітей

Для дозволу охрестити дитину вимагається:

- мати обґрунтовану надію, що дитина буде вихована в католицькій вірі. Обіцянка близьких родичів, наприклад бабці чи діда, не береться до уваги, якщо їх не підтримує хоча б один з батьків дитини;

- про хрещення повинні просити батьки дитини або, принаймні, один із них чи ті, хто їх заміняє (опікуни). Хрещення дитини проти волі некатолицьких батьків не буде дозволеним;

- покинута або знайдена дитину належить охрестити, якщо немає достовірних даних стосовно її хрещення;
- осіб, які мають психічні хвороби або які розумово неповносправні, слід хрестити як дітей;
- дітей некатолицьких християн можна хрестити, якщо про це просять батьки, не маючи можливості звернутись до священика власної Церкви³⁰.

Інформація про хрещення повинна бути записана до книги хрещень, яка зберігається в парафії³¹. Якщо йдеться про нешлюбну дитину, записується лише ім'я матері. Згідно з вимогами, потрібно записати, до якої Церкви дитина буде належати. Окрім витягу з книги хрещень, факт уділення хрещення особи можна підтвердити іншими способами, наприклад, показали свідка, який був присутній при хрещенні, свідченням хресних чи біологічних батьків дитини або їх близьких родичів, інших достовірних свідків факту хрещення³².

Умови дозволу на мішане подружжя

Умовою дозволу на мішане подружжя, тобто укладення подружжя між католицькою стороною і хрещеною некатолицькою, є отримання дозволу від компетентної церковної влади. Дозвіл на підставі слушної причини може дати місцевий ієрарх. Дозвіл не можна отримати, якщо не будуть виконані певні вимоги, а це:

- католицька сторона повинна скласти обіцянку, що готова відкинути небезпеку втрати віри та зробить усе, що в її силах, щоб усі діти були хрещені і виховані в католицькій вірі;
- інша, некатолицька сторона повинна бути завчасно поінформована про обіцянки, які склала католицька сторона, та бути свідомою змісту складених обіцянок і зобов'язань католицької сторони;
- обидві сторони повинні бути ознайомлені з цілями та істотними прикметами подружжя, яких не може виключати жодна зі сторін³³.

Це питання принципове для Католицької Церкви, бо стосується найважливішого, що є в людини, – її віри.

Обставини хрещення та їх вплив на належність до Церкви

Законодавець передбачає ситуації, в яких за певних обставин сам факт хрещення в конкретному обряді не визначатиме обряду особи. Передовсім ідеться про виняткові обставини хрещення. Відповідно до обох кодексів можна виділити принаймні, три таких ситуації:

- якщо хтось із необхідності (*ob gravem necessitate*) був хрещений священнослужителем не свого, а іншого обряду та Церкви. Це може статися через відсутність священнослужителя власного обряду і Церкви, а коли хрещення неможливо було відкласти чи з ним зволікати;
- якщо через іншу слушну причину (*ob aliam iustam causam*) з дозволу власного ієрарха хрещення уділяє священнослужитель іншого обряду;
- якщо хрещення з рації підступу (*ob fraudem*) було уділене в іншому обряді, ніж це мало б відбутись за правовими нормами. Йдеться про всіляке інше безправне уділення хрещення священнослужителем, який через відмінність обряду не має повноважень його уділяти. Це також стосується ситуації, коли батьки просили охрестити своїх дітей священнослужителя іншого обряду, всупереч правовим нормам Католицької Церкви. В цих згаданих ситуаціях хрещена особа буде належати не до обряду і Церкви, в якій була фактично охрещена, а до обряду, якому, згідно з правом, повинна належати.

Пошанування релігійної свободи вибору

ККСЦ виразно говорить про заборону примусу чи намовляння переходити невластивими способами до Католицької Церкви особам інших віровизнань чи конфесій³⁴.

У певних ситуаціях вірний католик може звернутися навіть до некатолицького священнослужителя, просячи про послугу св. таїнств сповіді, Євхаристії і оливопомазання. Однак, якщо католик навіть довгий час приймав їх в іншій Католицькій Церкві *sui iuris* чи некатолицькій Церкві, це не дає йому права автоматично належати до цієї Церкви, він не стає її членом, а надалі належить до Церкви, до якої був приписаний хрещенням³⁵.

Прозелітизм³⁶ можна розглядати як заплановане й організоване намагання примусити членів некатолицьких Церков розірвати зв'язок із власною Церквою і перейти до однієї з Католицьких Церков. Декларація про релігійну свободу II Ватиканського Собору «*Dignitatis humanae*» рішуче засудила і відкинула будь-яку форму прозелітизму, вбачаючи в ньому «надужиття власного права і порушення прав інших»³⁷.

Прагнення Римської Церкви ліквідувати будь-які прояви прозелітизму серед християн, зокрема некатолицьких Східних Церков, відображають обмеження, записані у Східному Кодексі щодо індивідуальних навернень:

- забороняється будь-кого в невідповідний спосіб і під будь-яким претекстом примушувати, схилити та перетягувати до іншої Церкви *sui iuris* чи обряду Католицької Церкви³⁸;

- хрещений некатолик у всьому також повинен зберігати власний обряд, тобто: православний при добровільному наверненні повинен вступити до Католицької Церкви, яка найближче відповідала б традиції й обряду Православної Церкви, в якій відбулося хрещення³⁹. Те ж саме однаковою мірою стосується протестантів, які після навернення мають приписуватися до Латинської Церкви;

- нехрещений після 14 р. життя може добровільно в довільний спосіб вибрати будь-яку Католицьку Церкву, в якій буде хрещений і до якої буде належати⁴⁰. Згідно з канонам 588 ККСЦ нехрещені особи повинні приймати таїнство хрещення в тій Церкві, яка найбільш відповідає їх культурі.

Католицька Церква старанно зберігає обрядову належність своїх вірних до тієї міри, що не лише юридично окреслила і застерегла можливість зміни обряду, а й встановила норми, які забороняють спонукання вірних до його зміни.

Особа, яка виконує уряд в якійсь із Католицьких Церков і чинила б тиск або переконувала когось до переходу до іншої Церкви, йдучи проти постанов канону 31 ККСЦ, може бути покараною відповідною карою⁴¹.

Хрещені некатоліки повинні зберегти свій обряд, шанувати його і в міру можливості дотримуватись його. Через це повинні бути вписані до Католицької Церкви *sui iuris* відповідного обряду зі збереженням права відкликання в поодиноких випадках спільнот чи регіонів до Апостольської Столиці з проханням про згоду на індивідуальний поодинокий виняток в їх приєднанні до Католицької Церкви⁴².

Вимагається, щоб в обряді хрещення були дотримані основні вимоги правосильності хрещення, тобто в ім'я Пресвятої Трійці (Отця, Сина і Святого Духа) через полиття водою або занурення у воду, лише за таких умов особа вважається хрещеною. У випадку, якщо особа була правосильно охрещена у будь-якій іншій церковній спільноті, то її повторне хрещення, навіть умовне, у випадку прийняття до Католицької Церкви недопустиме, оскільки особа вже є християнином через прийняття хрещення, хоч і в іншій спільноті.

Якщо хрещений некатолик має бажання приєднатись до Католицької Церкви, повинні бути дотримані формальні вимоги:

- священнослужитель (парох) повинен упевнитись у дійсності факту хрещення (що особа є хрещеною);
- повинна бути заява некатолицької сторони про добровільність вибору та її прохання про прийняття до Католицької Церкви⁴³.

Східного некатолика приймають до Католицької Церкви, вимагаючи лише визнання віри⁴⁴, зі збереженням попередньо зазначених вимог права. Визнання віри полягає в тому, що навернений повинен прочитати та визнати Нікейсько-Константинопольський Символ Віри та у виразний спосіб задекларувати бажання приєднатись до Католицької Церкви під главенством Римського Архієрея.

Єпископа будь-якої некатолицької Східної Церкви може прийняти Римський Архієрей або ж патріарх чи верховний архієпископ разом зі своїм Синодом Єпископів, а також глава митрополичої Церкви *sui iuris* за згодою Ради Ієрархів цієї Церкви⁴⁵. Та якщо єпископи конкретної Церкви мають намір довірити наверненому єпископові певні церковні функції згідно зі статусом його єпископських свячень, щоб він діяв як католицький єпископ і мав владу управління, то необхідно отримати на це дозвіл Римського Архієрея.

Священики та нижче духовенство Східної некатолицької Церкви можуть бути прийняті до Католицької Церкви єпископом або патріархом, якщо партикулярне право застерігає це патріархові. На виконання своїх священничих функцій у католицькій спільноті цей священник чи інша духовна особа повинні отримати згоду влади, яка його прийняла⁴⁶.

Миряни будь-якої Східної некатолицької Церкви можуть бути прийняті будь-яким католицьким парохом, хіба що партикулярне право це застерігає іншій церковній владі, наприклад, місцевому ієрархові⁴⁷. Щодо ченців будь-якої Східної некатолицької Церкви, справу їх прийняття належить розглядати індивідуально, залежно від ступеня обітів, складених у своїй Церкві.

Коли ж йдеться про взаємовідносини в межах Католицької Церкви, між різними її Церквами та обрядами, то якщо батьки дитини, а у випадку мішаних шлюбів одна зі сторін подружжя, вирішують перейти до однієї з Церков *sui iuris*, то дитина, яка ще не досягла 14 років життя, автоматично зараховується до Церкви її батьків. Якщо при одруженні двох католиків різних обрядів одна зі сторін подружжя вирішує перейти до Церкви *sui iuris* свого чоловіка чи жінки, то дитина за обоюсторонньою згодою батьків зараховується до Церкви одного з батьків, але після досягнення 14 років має право повернутись до попереднього обряду, в якому виховувалась і до якого належала⁴⁸.

При укладенні шлюбу або під час подружнього життя католиків особа має право змінити обряд на обряд котроїсь зі сторін. Так, дружина має право змінити свій обряд на обряд чоловіка, хіба що партикулярне право конкретної Церкви *sui iuris*, затверджене Апостольською Столицею, постановляє щось інше. Після законного, передбаченого правом, припинення спільного подружнього життя дружина має право повернутись до свого попереднього обряду та Церкви⁴⁹. Оскільки Східний Кодекс не згадує про таку саму можливість для чоловіка, то чоловік східного обряду не має права змінити обряд під час укладення подружжя або його тривання на обряд дружини, хіба що отримає спеціальний дозвіл Апостольської Столиці. Латинський Кодекс у каноні 112 §1 і 2 не робить такого роду різниці, дозволяючи цим перейти чоловікові латинського обряду в обряд дружини без будь-яких умов. Після розв'язання подружнього вузла чоловік чи дружина можуть повернутись до власного первинного обряду.

Нехрещені діти до 14 років отримують належність до Католицької Церкви, йдучи слідами батьків, тобто належать до тієї Церкви і обряду, що і їх батьки. Ті ж, які досягли 14 років, можуть зробити власний вибір. Якщо хрещення хочуть отримати діти, яким ще не виповнилось 14 років і які мають не батьків, а опікунів,

то їх не можна хрестити без згоди правових опікунів. Винятком є ситуація, в якій нехрещеній дитині загрожує небезпека смерті, тоді можна хрестити навіть проти волі опікунів⁵⁰.

За винятком випадків подружжя і хрещення, перехід до іншої Католицької Церкви *sui iuris* юридично можливий лише за умови отримання згоди на цей акт від Апостольської Столиці⁵¹. Немає необхідності звертатись до Апостольської Столиці у випадку, якщо на тій самій території, де живе зацікавлена особа, знаходиться та діє католицька єпархія Церкви *sui iuris*, до якої вона належить і католицька єпархія Церкви *sui iuris*, до якої вона хоче перейти. В такому випадку правлячий єпископ власної єпархії особи, що хоче перейти, і єпископ єпархії іншої Католицької Церкви *sui iuris*, до якої особа хоче перейти, повинні письмово виразити згоду на такий перехід. У такому випадку припускається, що згода Апостольської Столиці існує, оскільки так передбачено самим правом, на підставі кодексу⁵². Такого роду можливість існує в країнах, де дві різні Католицькі Церкви *sui iuris* мають власні структури і власні єпархії. В інших країнах і ситуаціях згода Апостольської Столиці обов'язково мусить бути у кожному індивідуальному випадку. Її згода потрібна також у ситуації, коли обидва єпископи або один з них відмовляють у згоді на перехід. У такому випадку зацікавлена особа повинна скласти прохання представнику Апостольської Столиці в даній країні, наприклад, апостольському нунцієві або делегату, які передадуть прохання до компетентної церковної влади або ж самі можуть мати повноваження вирішувати такі питання. Поряд з цим, вияв волі переходу до іншої Католицької Церкви *sui iuris* не повинен бути частим, за винятком ситуацій при одруженні і дітей. Католики, звичайно, можуть приймати св. таїнства в іншій Церкві *sui iuris* навіть упродовж усього життя, але це не може бути підставою переходу до цієї Церкви. Винятком є лише повернення до Церкви своїх предків.

Канон 32 §2 ККСЦ допускає можливість переходу до іншої Католицької Церкви *sui iuris* за згодою обох згаданих ієрархів, тоді як Латинський Кодекс у каноні 112 не дає такої можливості. Папа Іван Павло II розширив цю компетенцію, даючи можливість членові Латинської Церкви перейти до однієї зі Східних Церков на підставі Постанови Секретаріату Стану від 26 листопада 1992 року⁵³.

Перехід до іншої Католицької Церкви повинен бути занотований у книзі хрещень парафії, до якої особа належала з моменту хрещення. В іншому випадку повинен бути складений окремий письмовий акт, який би підтверджував або фіксував факт переходу. Така інформація повинна знаходитись також в архіві парафії особи, яка змінила обряд і Церкву, а також в архіві єпархіального управління⁵⁴.

У випадку переходу до іншої Католицької Церкви на підставі одруження чи хрещення перехід відбувається відразу ж після складення в присутності двох свідків письмової або ж усної заяви, поданої місцевому ієрарху або пароху⁵⁵. В інших ситуаціях перехід набуває чинності після отримання позитивної відповіді на складене раніше прохання компетентній церковній владі (Апостольській Столиці). Тоді особа повинна доповнити звичайну процедуру, про яку говорилося попередньо. Зацікавлена в переході до іншої Церкви особа повинна скласти письмове прохання, дочекатись відповіді і лише тоді діяти згідно з рішенням церковної влади.

При існуванні відповідної причини Апостольська Столиця уділяє згоду спеціальним рескриптом. Сам факт отримання рескрипту, якщо інакше не регулюється самим документом, не має автоматичного наслідку і не рівнозначний зміні обряду. Такий рескрипт зазвичай уділяється «*in forma commissoria*», тому необхідно доповнити процедуру, щоб він отримав юридичний наслідок.

Зміна обряду набуває чинності лише тоді, коли зацікавлена у зміні особа, після одержання рескрипту від Апостольської Столиці, в присутності свого нового пароха чи місцевого ієрарха і двох свідків засвідчить свій перехід і зміну свого обряду на новий. Тобто зобов'язує звичайна процедура, як при зміні обряду при укладенні подружжя, хрещенні чи інших передбачених правом ситуаціях.

Попередня частина східної кодифікації «Cleri sanctitati» однією з достатніх причин зміни обряду подавала повернення до обряду предків⁵⁶. Практика та спосіб функціонування Римської Курії вказують також на інші категорії канонічних причин⁵⁷, що становлять підставу для отримання згоди на перехід до іншої Католицької Церкви:

- велика незручність перебування у власному обряді та трудність пристосування до практик і правил власного обряду;

- добро віри;

- добро сім'ї;

- священничі свячення.

Стосовно першої причини коментатори подають приклад участі в недільній і святковій літургії, вважаючи, що вірний звільняється від обов'язку участі у такій літургії, якщо відстань до церкви достатньо велика, що стає причиною незручності і трудності. При вирішенні справи необхідно брати до уваги обставини місця, часу та осіб, застосовуючи одночасно індивідуальний підхід. У випадку бажання зміни обряду неможливість і трудність у виконванні релігійного обов'язку, що коріниться в належності до обряду, може мати суттєве значення. Часто також матеріальна винагорода за виконання релігійних послуг і практик у власному обряді та Церкві можуть бути занадто високими, щоб їх сплачувати, що може становити велику незручність і трудність у подальшому перебуванні у власному обряді.

Щодо другої причини С. Мудрий подає такі канонічні мотивації під оглядом добра віри, які практикуються в Римській Курії:

- навернення особи і повернення до віри й обряду, властивих її родині та батькам;

- пізніше навернення дружини на католицьку віру;

- обґрунтована надія навернення чоловіка у випадку зміни обряду на інший;

- якщо особа повертається до релігійного життя та релігійних практик, але в іншому обряді, ніж фактично була належною.

При зміні обряду з огляду на добро сім'ї Римська Курія у своїй практиці бере до уваги такі обставини:

- добро християнської побожності та збереження миру в сім'ї;

- усиновлення дитини іншого обряду;

- прохання овдової жінки, яка хоче виховати дітей в обряді померлого чоловіка, або прохання вдови, яка не знала обряду чоловіка і просить про перехід дітей на її обряд, щоб їх краще виховати. Також якщо особа, яка втратила батька, прагне бути вихованою в обряді матері та просить про перехід на обряд матері.

У випадку священничих свячень достатніми визнаються причини, пов'язані з планованим прийняттям кандидатом священничих свячень:

- кандидат вступає до духовної семінарії іншого, ніж власний, обряду, бажаючи прийняти в цьому обряді священничі свячення. Також якщо кандидат навчається в семінарії іншого обряду, але має намір отримати свячення у власному обряді;

- інкардинація до іншої єпархії з метою виконувати функції серед вірних іншого обряду.

Недостатніми причинами для переходу на інший обряд або до іншої Католицької Церкви *sui iuris* Римська Курія визнає⁵⁸:

- наречену іншого обряду. Ця обставина з канонічного погляду вважається недостатньою для отримання згоди перейти на обряд нареченої, оскільки в християнському подружжі чоловік вважається головою подружжя, а тому й жінки та сім'ї. Тут залишається можливість переходу нареченої на обряд чоловіка під час укладення шлюбу або пізніше, у подружжі;

- необізнаність з власним обрядом. Може так статись, що особа, яка юридично належить до одного обряду, фактично була або є вихованою в іншому обряді. В цьому випадку Апостольська Столиця не практикує надання згоди на зміну обряду.

Канонічними причинами також не вважаються:

- обізнаність з обрядом, до якого планується перейти;
- особа ходить до школи іншого обряду і бажала б перейти на обряд, який не є її власним⁵⁹;
- приймання св. таїнств в іншому обряді;
- добро душ у широкому розумінні.

Наслідки зміни належності до Церкви *sui iuris*

Належність до конкретної Церкви *sui iuris*, як і її зміна, тягнуть за собою певні юридичні наслідки. У випадку зміни обряду наслідки мають силу лише тоді, коли хтось на постійно змінює власний обряд. Тут не береться до уваги тимчасова участь у церковному житті парафії іншої Церкви та обряду чи участь у релігійних практиках іншого обряду.

Коли говоримо про зміну обряду, розуміємо його цілковиту зміну, тобто перехід з одного правового обряду в інший у той спосіб, що той, хто переходить, звільняється від прав і обов'язків обряду, який залишає, і повністю приймає новий обряд, а разом з ним права та обов'язки, пов'язані з новим обрядом. Тут немає подібностей до переходу, скажімо, з однієї єпархії до іншої.

Наслідки, пов'язані з дійсною юридичною зміною обряду, зводяться до такого:

- отримання нової церковної спільноти: парафії, єпархії, Церкви *sui iuris* та обряду;
- перехід під юрисдикцію іншої ієрархії;
- здобуття прав і обов'язків у новій Церкві та обов'язок дотримуватися партикулярного права нової спільноти в юридичній та літургічній ділянках.

При зміні обряду, згідно з попередньо згаданими процедурами, новий парох особи, яка змінила обряд, повинен відразу ж записати у книзі хрещень нового члена своєї спільноти. Це повинно відбутись на парафії, де особа складала заяву про свій перехід. Парох особи, яка перейшла, зобов'язаний повідомити попереднього пароха особи про зміну її обряду і Церкви, а той повинен записати у метриці хрещення особи, що перейшла, відповідну інформацію, тобто констатацію факту переходу. Якби особа знову змінювала обряд, то новий парох повинен попередити двох попередніх про новий факт зміни обряду.

Латинська Церква керується власним кодексом, а всі Східні Церкви – окремим кодексом, спільним для них усіх. Східні Католицькі Церкви, відповідно до канонічних потреб і вимог, можуть формувати та застосовувати власне партикулярне право, затверджене найвищою церковною владою, в якому будуть визначені точний та ширші приписи стосовно тих чи інших правових питань, у т.ч. питань хрещення, приписання, переходу чи зміни обряду.

Порівняння норм обох кодексів, західного і східного, які регулюють питання зміни обряду, показує, що Латинський Кодекс вирішує це питання в

загальному, а східний розглядає ситуації більш детально, регулює конкретні випадки та займається різними категоріями вірних. Сучасне церковне законодавство сприяє збереженню різnorodності церковних традицій, зокрема східних, а водночас свідчить про відкритість Церкви для усіх людей. Актуальне законодавство Католицької Церкви в обох своїх кодексах вичерпно регулює питання належності до Церкви *sui iuris* та зміни обряду католиків. Зазначимо, що лише беручи до уваги норми обох кодексів, можна докладно визначити належність до конкретної Церкви та питання її зміни. Норми обох кодексів можна і треба застосовувати до будь-якої ситуації чи будь-якого католика – латинського чи східного, вони зобов'язують усіх вірних Католицької Церкви.

В актуальному церковному законодавстві дозвіл на зміну обряду, який дає тільки Апостольська Столиця, надається дуже рідко, до того ж лише на підставі важливих причин. У загальному до них належать добро Церкви, вірних, сім'ї, духовне добро вірного, який змінює обряд. Серед причин, на підставі яких найчастіше надається дозвіл, передовсім є повернення до обряду предків чи батьків.

Сучасний підхід Католицької Церкви до питання зміни обряду показує, яке велике значення має власна ідентичність у відповідальному підході до міжобрядових відносин. Зміна обряду носить публічний характер та стосується життя і діяльності не лише окремих вірних, а й усієї церковної спільноти.

¹ Pius XII. *Motu proprio «Postquam Apostolicis Litteris»* 09.02.1952 // *Acta Apostolicae Sedis*. – 1952. – № 44. – P. 65-150.

² Jarawan E. *Les canones des rites orientaux* // *Nuntia*. – 1976. – № 3. – P. 44-45.

³ Pujol C. *Decretum Concilii Vaticani II «Orientalium Ecclesiarum»: Textus et commentarium*. – Romae, 1970. – P. 29.

⁴ Faris J. *The Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance. According to the Code of Canons of the Eastern Churches*. – New York, 1992. – P. 140.

⁵ Там само. – P. 141.

⁶ Nedungatt G. *Ecclesia universalis, particularis, singularis* // *Nuntia*. – 1976. – № 2. – P. 75-87.

⁷ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis *Recognoscendo: Schema Canonum de Constitutione hierarchica Ecclesiarum Orientalium* // *Nuntia*. – 1984. – № 19. – P. 5; Faris J. *The Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance. According to the Code of Canons of the Eastern Churches*. – New York, 1992. – P. 144.

⁸ Pospishil V. *Eastern Catholic Church Law*. – New York, 1993. – P. 81.

⁹ Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, декрети, декларації. – Репринтне вид. – Львів: Видавничий відділ «Свічачо» Монастиря Монахів Студійського Уставу, 1996. – С. 107, № 23.

¹⁰ Ширше на цю тему див. О. Khortyk. *Kościół sui iuris. Kwestie natury prawnej* // *Roczniki Nauk Prawnych*. – 2007. – № 17. – S. 167-186.

¹¹ Faris J. *The Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance. According to the Code of Canons of the Eastern Churches*. – New York, 1992. – P. 148-149.

¹² Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василяян, 1993. – С. 53.

¹³ Там само. – Кан. 55-150.

¹⁴ Там само. – Кан. 151-154.

¹⁵ Там само. – Кан. 155-173.

¹⁶ Там само. – Кан. 174-176.

¹⁷ Pałka P. *Przynależność do obrządku i jego zmiana w świetle nowych przepisów Kościoła* // *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*. – 1963. – № 10, z. 4. – S. 83-96; Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василяян, 1993. – Кан. 675 §1.

¹⁸ Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василяян, 1993. – Кан. 7 §1.

¹⁹ Там само. – Кан. 683.

²⁰ Там само. – Кан. 588.

²¹ *Kodeks Prawa Kanonicznego [Ogłoszony powagą Papieża Jana Pawła II] / Przekład na język polski E. Szafrrowskiego, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Tekst łaciński i polski*. – Wyd. 1. – Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1984. – Кан. 111 §2.

- ²² Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василян, 1993. – Кан. 682 §1.
- ²³ Там само. – Кан. 682 §2.
- ²⁴ Там само. – Кан. 588.
- ²⁵ Там само. – Кан. 814. 1.
- ²⁶ Там само. – Кан. 29.
- ²⁷ Там само. – Кан. 689 §3.
- ²⁸ Там само. – Кан. 681 §1.
- ²⁹ Там само. – Кан. 682.
- ³⁰ Там само. – Кан. 681.
- ³¹ Там само. – Кан. 689 §1.
- ³² Там само. – Кан. 689 §2, 690, 691.
- ³³ Там само. – Кан. 814.
- ³⁴ Там само. – Кан. 586.
- ³⁵ Kodeks Prawa Kanonicznego [Ogłoszony powagą Papieża Jana Pawła II] / Przekład na język polski E. Szafrrowskiego, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Tekst łaciński i polski. – Wyd. 1. – Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1984. – Кан. 112 §2.
- ³⁶ Релігієзнавчий словник / За ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – С. 262.
- ³⁷ Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, декрети, декларації. – Репринтне вид. – Львів: Видавничий відділ «Свічадо» Монастиря Монахів Студійського Уставу, 1996. – С. 379-380, № 4.
- ³⁸ Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василян, 1993. – Кан. 586.
- ³⁹ Там само. – Кан. 35.
- ⁴⁰ Там само. – Кан. 30.
- ⁴¹ Там само. – Кан. 1465.
- ⁴² Там само. – Кан. 35.
- ⁴³ Там само. – Кан. 896.
- ⁴⁴ Там само. – Кан. 897.
- ⁴⁵ Там само. – Кан. 898 §1.
- ⁴⁶ Там само. – Кан. 899.
- ⁴⁷ Там само. – Кан. 898 §3.
- ⁴⁸ Там само. – Кан. 34; Kodeks Prawa Kanonicznego [Ogłoszony powagą Papieża Jana Pawła II] / Przekład na język polski E. Szafrrowskiego, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Tekst łaciński i polski. – Wyd. 1. – Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1984. – Кан. 112 §1.
- ⁴⁹ Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василян, 1993. – Кан. 33.
- ⁵⁰ Там само. – Кан. 900.
- ⁵¹ Там само. – Кан. 32 §1; Kodeks Prawa Kanonicznego [Ogłoszony powagą Papieża Jana Pawła II] / Przekład na język polski E. Szafrrowskiego, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Tekst łaciński i polski. – Wyd. 1. – Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1984. – Кан. 112 §1, 1.
- ⁵² Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василян, 1993. – Кан. 32 §2.
- ⁵³ Див. : Acta Apostolicae Sedis. – 1993. – № 89. – Р. 81.
- ⁵⁴ Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василян, 1993. – Кан. 37.
- ⁵⁵ Там само. – Кан. 36.
- ⁵⁶ Pius XII. Motu proprio «Cleri Sanctitati» 02.06.1957 // Acta Apostolicae Sedis. – 1957. – № 49. – Can. 8 §2.
- ⁵⁷ Mudryj S. De tranzitu ad alium ritum (a byzantino-ucraino ad latinum) // Analecta OSBM. – Series 2. – Vol. 26. – Romae, 1973. – P. 132.
- ⁵⁸ Там само. – P. 134-135.
- ⁵⁹ Stasiak M. Prowincjalny synod unicki w Kobryniu (1626 r.) // Roczniki Teologiczno-Kanoniczne. – 1978. – № 25, z. 5. – S. 95.

Список використаних джерел

1. Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, декрети, декларації. – Репринтне вид. – Львів: Видавничий відділ «Свічадо» Монастиря Монахів Студійського Уставу, 1996. – 759 с.

2. Кодекс Канонів Східних Церков [Проголошений Іваном Павлом II] / Пер. з латин. Й. Кобіва. – Латинсько-українське вид. – Рим: Вид-во ОО. Василян, 1993. – 845 с.
3. Релігієзнавчий словник / За ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.: – укр. мова.
4. *Acta Apostolicae Sedis*. – 1993. – № 89. – P. 81.
5. Faris J. *The Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance. According to the Code of Canons of the Eastern Churches*. – New York, 1992.
6. Jarawan E. *Les canones des rites orientaux* // *Nuntia*. – 1976. – № 3. – P. 44-53.
7. Khortyk O. *Kościół sui iuris. Kwestie natury prawnej* // *Roczniki Nauk Prawnych*. – 2007. – № 17. – S. 167-186.
8. *Kodeks Prawa Kanonicznego [Ogłoszony powagą Papieża Jana Pawła II] / Przekład na język polski E. Szafrrowskiego, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Tekst łaciński i polski*. – Wyd. 1. – Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 1984. – 697s.
9. Mudryj S. *De tranzitu ad alium ritum (a byzantino-ucraino ad latinum)* // *Analecta OSBM*. – Series 2. – Vol. 26. – Romae, 1973.
10. Nedungatt G. *Ecclesia universalis, particularis, singularis* // *Nuntia*. – 1976. – № 2. – P. 75-87.
11. Pałka P. *Przynależność do obrządku i jego zmiana w świetle nowych przepisów Kościoła* // *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*. – 1963. – № 10, z. 4. – S. 83-96.
12. Pius XII. *Motu proprio «Postquam Apostolicis Litteris» 09.02.1952* // *Acta Apostolicae Sedis*. – 1952. – № 44. – P. 65-150.
13. Pius XII. *Motu proprio «Cleri Sanctitati» 02.06.1957* // *Acta Apostolicae Sedis*. – 1957. – № 49. – P. 433-603.
14. *Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo: Schema Canonum de Constitutione hierarchica Ecclesiarum Orientalium* // *Nuntia*. – 1984. – № 19. – P. 3-90.
15. Pospishil V. *Eastern Catholic Church Law*. – New York, 1993.
16. Pujol C. *Decretum Concilii Vaticani II «Orientalium Ecclesiarum»: Textus et commentarium*. – Romae, 1970.
17. Stasiak M. *Prowincjalny synod unicki w Kobryniu (1626 r.)* // *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*. – 1978. – № 25, z. 5. – S. 91-103.

Анотації

У статті Р. А. Горбаня «Правовий статус належності особи до Церкви свого права та питання її зміни» розкрито етимологічний та літургійно-правовий зміст обряду і Церкви *sui iuris* (свого права). Представлено історично-правовий розвиток цих понять, підхід Церкви до трактування згідно з католицькою доктриною. З'ясовано сучасне розуміння обряду і Церкви *sui iuris*. Проаналізовано порядок та підстави приписання вірного до конкретної Церкви свого права. Наведено критерії належності особи до конкретної Церкви *sui iuris*, оскільки вони як такі окреслюють питання належності вірного до конкретного обряду, акцентуючи на аспектах вільного вибору, дії та відповідності вимогам церковного законодавства. Висвітлено питання можливостей зміни обряду та причин переходу. З'ясовано, в який спосіб відбувається церковна процедура зміни належності до Церкви *sui iuris* та обряду, а також наслідки цього. Названо компетентні органи, що надають дозвіл у тих чи інших випадках. Усі вказані питання і обставини представлено з перспективою практичного застосування.

R. A. Gorban***A legal regime of person's identification with the Church Sui Iuris and the issue of its change***

In his article *A Legal Regime of Person's Identification with the Church Sui Iuris and the Issue of its Change* R. Gorban explains etymological and liturgy legal gist of the rite and the Church Sui Iuris. He expands historic and legal development of these notions, approach of the Church to their interpretation according to Catholic Doctrine. He finds out modern understanding of the rite and the Church Sui Iuris. He gives analysis of the procedure and reasons of a worshiper's identification with a particular Church Sui Iuris. The author presents criteria of a worshiper's identification with a particular Church Sui Iuris, because they as such explore the questions relating to the worshiper's identification with a certain rite, emphasizing aspects of free choice, actions and their interaction with the demands of the Church Legislation. He addresses the issue of possible changes of the rite and the reasons for changes. He finds out the way of how the church procedure of the change of the identification with the Church Sui Iuris and the rite is conducted, as well as the ensuing consequences. He specifies the authorities that give permission in all cases. Every indicated issue and circumstances are introduced with the prospect of their practical use.